

KONSWERK
Kamila Wojtowicz
KONSERWACJA DZIEŁ SZTUKI
38-500 Sanok, ul. Jasna 2/7
tel. 0 506 330 820
NIP 687-143-86-54 REGON 180438808

PROGRAM

PRAC KONSERWATORSKICH

KONSERWACJA DREWNIANYCH ELEMENTÓW KONSTRUKCYJNYCH
ZABYTKOWEJ CHYŻY ŁEMKOWSKIEJ
W MUZEUM KULTURY ŁEMKOWSKIEJ W ZYNDRANOWEJ

Opracowała mgr Kamila Wojtowicz
Konservator dzieł sztuki
Ul. Jasna 2/7, 38-500 Sanok

Sanok 2009

mgr Kamila Wojtowicz
Kamila Wojtowicz
DYPLOMOWANY KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI

W związku z inicjatywą Muzeum Kultury Lemkowskiej w Zyndranowej wynikającą z troski o stan zachowania zabytkowej chyży, opracowano poniższy Program i kosztorys prac konserwatorskich. Przedmiotem planowanych prac jest zagroda jednobudynkowa datowana na 1860 rok, należąca do rodziny kustosza muzeum, pana Teodora Gocza.

Usytuowana na terenie muzeum zagroda stanowi wspaniały przykład typowej chyży łemkowskiej. Składała się z budynku mieszkalno – gospodarczego z koniusznią z 1923 roku, oraz kurnika z chlewem z 1934 roku. Jest to budynek drewniany wykonany z ciosanych belek drewna iglastego (jodła), o konstrukcji zrębowej. Pierwszy wieniec zrębu, (tzw. spidok) jest łączony na zamek a kolejne belki wieńca w narożach zostały węglowane na t.z.w. rybi ogon z osłatkami. Ściany skonstruowano z 7- 8 belek a przestrzenie między belkami zostały wypełnione gliną z plewami, na powierzchni zewnętrznej pobielone wapnem. Budynek pokrywa dwuspadowy dach o konstrukcji krokwiowej, z poszyciem w postaci strzechy. Szczyt dachu przy kalenicy wzmocniono gontem, którym pokryto również okap i daszek zachaty. Budynek jest zwrócony częścią mieszkalną od południowego wschodu. Ściany mają wymiary długość 15.04 m i szerokość 7.63 m. W budynku znajdują się kolejno pomieszczenia: boisko o powierzchni 23.53 m² gdzie wyeksponowano m.in. narzędzia służące do orania, ręczną maszynę do młócenia zboża, narzędzia stolarskie i sanie. Stajnia o powierzchni 24.72 m² z eksponatami typu: kołyska polowa, serdaki zimowe, krosna, tarlice, jarzma przymocowane do ściany, szczotki do czesania lnu, miarka do odmierzania zboża, skrzynia na posag. Kolejno sień o powierzchni 15.45 m² , gdzie prezentowane są przedmioty powszechnie używane przez Łemków: żarna, drewniane miski, wagi, narzędzia do obróbki lnu. W komorze znajdują się krzyże i szaty liturgiczne. Izba o powierzchni 26.47 m², stanowiąca główne pomieszczenie mieszkalne jest wyposażona w piec, po przekątnej stoi stół otoczony ławami. W pomieszczeniu znajduje się łóżko z kołyską i kolebką zawieszoną u powały. Oprócz skrzyni na ubrania eksponowane są tradycyjne stroje łemkowskie. Alkierz usytuowany w od strony południowo zachodniej, ma powierzchnię 11.46 m² i jest miejscem ekspozycji pamiątek związanych z urzędującym tam pisarzem wiejskim Teodorem Kukielą. Powierzchnię ścian izby i alkierza pokrywa pobiała wapienna, a wszystkie pomieszczenia budynku przykrywa drewniana powała.

STAN ZACHOWANIA

Ze względu na ekspozycję budynku w skansenie obiekt jest otoczony ochroną, opieką i był poddawany zabiegom konserwatorskim. Stan zagrody jest dobry, pomieszczenia są zadbane, pobiałe zostały odnowione. W trakcie rozpoznania obiektu stwierdzono, iż stan poszycia dachu w postaci strzechy jest z bardzo złym stanie. Słoma, z której wykonano kiczki została zaatakowana przez mchy i porosty, które magazynując wilgoć i oddając produkty przemiany materii wpływają na jej rozkład, a w efekcie dochodzi do niszczenia i osłabienia struktury poszycia. Dodatkowym czynnikiem niszczącym jest tworzenie w strukturze strzechy otworów przez kuny, które przedostają się na poddasze niszcząc elementy więźby. Przez wytworzone szczeliny i otwory z łatwością wnika woda opadowa co stanowi poważne zagrożenie dla budynku i zgromadzonej w nim kolekcji. Ze względu na zły stan poszycia oraz jego nieuszczelnienie jako priorytet prac konserwatorskich uznano wymianę strzechy i impregnację elementów więźby dachowej. Elementy poszycia gontowego zostaną zachowane, profilaktycznie zabezpieczone i poddane impregnacji, a stara strzecha wymieniona na tradycyjne kiczki ze słomy żytniej zamocowane do łąt dachu.

Ze względu na wykryte na zewnętrznej powierzchni ścian budynku aktywne żerowiska spuszczela, niezbędna będzie dezynsekcja porażonego drewna belek wieńca budynku, oraz wzmocnienie strukturalne osłabionych partii. W złym stanie znajdują się także belki podwaliny. Od strony północnego-zachodu zamek jest zmurzały i wymaga rekonstrukcji. Przy wejściu do boiska belka podwaliny jest bardzo osłabiona i jej część kruszy się, osłabiając wytrzymałość mechaniczną podwaliny. Zniszczenia fragmentów podwaliny powstałe na skutek starzenia i ciągłego oddziaływania wilgoci gruntowej, zostaną zniwelowane w wyniku flekowania. Osłabione fragmenty belek zostaną miejscowo podkopane a spodnie, zmurzałe partie belek odcięte. Nowy fragment drewna zrekonstruowany zostanie z odpowiednio dobranego, sezonowanego materiału. Powierzchnia naziemna fleka zachowa od góry powierzchniowy fragment starej belki podwaliny, w jej oryginalnym, dawnym charakterze ukazującym zużycie i ślad czasu.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Wykonanie pełnej dokumentacji konserwatorskiej, fotograficznej i opisowej z przebiegu prac.
2. Mechaniczne oczyszczenie zewnętrznej powierzchni belek z brudu i zanieczyszczeń.
3. Usunięcie starego poszycia dachu.
4. Oczyszczenie więźby dachowej z zanieczyszczeń kurzu, odchodów zwierzęcych.
5. Impregnacja więźby dachowej i gontu poprzez naniesienie pędzlem preparatu Hylotox Q.
6. Dezynsekcja powierzchni drewna zanieczyszczonych przez zwierzęta roztworem Lichenicydy w alkoholu (1.5-2 %)
7. Rekonstrukcja strzechy z kiczek sporządzonych ze słomy żytniej wykonana w sposób tradycyjny.
8. Dezynsekcja szkodników: wprowadzenie środka biobójczego w zaatakowane żerowaniem spuszczała otwory wylotowe metodą iniekcji preparatu Hylotox Q, Permethrin 25 / 75 , zabezpieczenie powierzchni folią.
9. Impregnacja strukturalna osłabionych partii belek, wprowadzenie żywicy Paraloid B 72 metodą iniekcji w dostosowanym stężeniu (rozpuszczalną w Dowanolu).
10. Usunięcie zniszczonych partii belek podwaliny, odcięcie warstwy drewna od spodu i wstawienie odpowiednio przygotowanych fleków z zachowaniem wierzchniej warstwy oryginalnej belki.
11. Uzupełnienie głębszych ubytków drewna kitem na bazie pyłu drzewnego z dodatkiem Mowilith DMC 2.
12. Impregnacja profilaktyczna powierzchni drewna na zewnątrz i wewnątrz budynków przez naniesienie w kilku warstwach pędzlem preparatów Permethrin 25/75 i Hylotox Q.

1. CHYŻA ŁEMKOWSKA W ZYNDRANOWEJ, WIDOK OD PN- ZACHODU.

2. WIDOK BUDYNKU OD STRONY WSCHODNIEJ.

W. Motyka

3. STAN ZACHOWANIA I ZNISZCZENIA SŁOMIANEJ STRZECHY.

4. WNEȚRZE IZBY Z EKSPOZYCJĄ TRADYCYJNEGO WYPOSAŻENIA.

U. Hoffm.

5. ZEWNĘTRZNA ŚCIANA ZACHODNIA. ZNISZCZENIA DREWNA SPOWODOWANE ŻEROWANIEM SPUSZCZELA.

6. ZBLIŻENIE ŚWIEŻYCH OTOWRÓW WYLOTOWYCH W BELKACH ŚCIAN.

U. M. Sztani

7. ZMURZAŁY ELEMENT ZAMKU PODWALINY OD STRONY PN-ZACHODNIEJ.

8. ZNISZCZONY I POKRUSZONY ELEMENT PODWALINY W PARTII PRUGU BOISKA.

U. Mroczka

9. WIDOK NA EKSPOZYCJĘ NARZĘDZI ROLNICZYCH W BOISKU.